

Dario Xohán Cabana

'O escritor galego precisa ter orgullo e saber da autosuficiencia da súa propia lingua'

■ XAN CARBALLA

Dario Xohán Cabana, un dos nosos poetas maiores, hai unhas semanas que ven de gañar o "Xerais" coa súa primeira novela "Galván en Saor". Ao tempo que saen as súas traducións de Dante e Petrarca, Dario publicou neste 1989, o seu ano de consagración literaria, "Patria do mar" un poemario gabado por Ferrín, como un dos grandes libros da poesía europea. Dario ten coñecido nos seus trinta e sete anos de vida, a militancia sindical, múltiples oficios, de libreiro a policía municipal e unha rica experiencia humana e política, sempre fiel ao seu idioma e ao seu país, unha experiencia que deita na súa literatura.

O feito que sexa un home da Terra Chá, e que o reivindique dentro da súa orixe literaria, que supón, ou en que sentido marca unha orixe xeográfica na que teñen nado diferentes e importantes escritores?

Ten relación sobretudo cunha cousa: que a Terra Chá é unha terra fértil en patacas e cada terra especialízase na súa cousa. Aparte bromas, na Terra Chá surxiron uns poetas importantes a primeiros de século e despois continuou Manuel María. A presenza de Manuel María chamou a algúns rapaces a escribir e penso que esa é a única razón, o demais será ca-

sualidade.

Pero nos seus escomezos como escritor hai unha marca particular Manuel María. Coñecino cando tiña 16 ou 17 anos e desde entón tivo unha función importante como guieiro e como mestre. Mesmo nos primeiros anos publiquei da súa man.

Na noite da entrega do Premio Xerais lembrou moi especialmente aos seus pais, labregos, por darlle a coñecer desde rapaz a lingua galega. Até que ponto a súa orixe de clase e social marca o labor literario e a forma de concebir o mundo e a vida?

Coido que o marca todo, porque as experiencias deses anos primeiros son moi importantes. A miña casa era quizais unha das poucas da parroquia onde había libros, e eu lin desde cativo: a Dumas, a Verne... E na casa había un ambiente herdado dunha tradición esquerdista, da tradición da Frente Popular, no cal estivera a miña familia, meu pai, neno durante a guerra, era comunista, meu padriño que vivía na casa... todas esas cousas inflúen, mesmo no orgullo de falar galego. Na miña casa nunca houbo complexo por falar galego, etíñámolo vencido nas relacións exteriores e nas interiores

'XOSÉ Mª ÁLVAREZ BLÁZQUEZ É A PERSOAA QUE NO PERSOAL E NO LITERARIO MÁIS INFLUIU NA MIÑA VIDA'

por suposto: meu pai falaba galego en Lugo, ía ás tendas e falaba galego.. E despois márcame a consideración no tempo dun modo de vida que había ali, que con todos os seus problemas vai tendo vantaxes: no arraigo na Terra, ás cousas do entorno, na lingua. O feito de falar galego da Terra Chá e galego de labregos márcame. Coido que teño bastantes manías a respecto da lingua, e unha delas é esa pureza, esa carnalidade que dá dicer *abidueira* e vela presente, non coñecela librescamente, senón materialmente porque téñolle arrincado a cascaca para facer papel... para min as palabras teñen unha viveza que quizaves non ten para quen aprende o idioma de maior.

Nunca tivo, entón, dúbidas á hora de escoller o idioma da súa escrita?

Non. Realmente cando empecei a escribir foi porque quería escribir en galego.

Na súa biografía destaca unha profunda e admirada relación con Xosé María Álvarez Blázquez.

Xosé María Álvarez Blázquez para min, que estudei o bacharelato a trncas e barrancas, foi o meu auténtico mestre de moitos saberes. El tiña unha imensa curiosidade por todas as ponlas do saber e por el comecei a ler os poetas medievais, intereseime pola historia, pola filoloxía e ensinoume sobre todo algo que é difícil que alguén o faga: a paciencia. Xosé María era un home dunha paciencia descomunal, e máis que iso duha gran terquedad: propoñerse unha cousa e seguir até conseguila. Xosé María é posibelmente a persoa que no persoal, e no literario tamén, tivo máis influencia na miña vida.

'TENO QUE CREER QUE O TRABALLO POLÍTICO IMPIDE EN GRAN MEDIDA O TRABALLO LITERARIO PORQUE SON DOUS LABORES MOI ABSORBENTES'

A súa biografía está ligada ao traballo e ao compromiso político.

Como escritor, como intelectual, un ten a obriga de non ser un indecente, e dunha maneira ou outra —non por obriga e si por devoción—, reflexar tamén as contradicións do seu povo e a súa clase. Pero a obriga verdadeira está na militancia da persoa. Con altos e baixos, con maior ou menor dedicación, considereime sempre un militante, unha veces con partido e outras sen el.

E esa adicación militante como inflúe no seu traballo como escritor?

Teño que creer, porque a práctica demostroumo, que o traballo político impide en gran medida a práctica literaria, porque son dous labores moi absorbentes. Pero non quixera que se sacara a falsa impresión de que fun un militante crucial en nengun momento, fun un militante disciplinado, obediente e dedicado pero non un dirixente.

Se dedicas a tua vida á política non che queda tempo para adicarlle á literatura e viceversa. Nun momento determinado da vida, entre a canseira, o queime, a actividade política diaria, foi pasando a segundo plano e subindo ao primeiro a literaria. Non foi nengun

sacrificio senón algo que esixía a miña personalidade: máis de "rata de biblioteca" que de axitador, que era unha obriga moral que sentin moi fortemente.

En canto a sacrificios pola literatura non fixen nengun que esta non me pagara con creces. A satisfacción de escribir é tan grande que calquera renuncia está moi ben paga. Nengun pequeno pracer vale o que sacar un poema que me satisfai regularmente ou contar unha historia que me goste.

Ten sido galardonado con moitos premios de poesía, ademais deste último "Xerais" de novela. É ocioso perguntarlle a súa opinión sobre eles?

Unha vez que me apresentei a tantos debe ser boa. Os premios son unha maneira, nunha sociedade de absolutamente anormal como esta, de remunerar un pouco o traballo de escritor: con cartos e certa estima social. Dentro dos premios están os que valen en si e a dos premios que valen só polos cartos que dan. Un premio que che dan por un poema á beleza dun determinado sitio, falo e esqueceste do poema que fixeches adrede e case como acto de prostitución. Pero un premio que che dan por un libro de poemas que custou moito traballo facelo, ou por unha novela ou por unha tradución, xogan non só os cartos

'AS TRADUCIÓNS DE DANTE E PETRARCA FORON ACTOS DE AMOR AOS POETAS QUE TRADUCIN E A LINGUA'

NORMALIZACIÓN LINGÜÍSTICA

Manifesto das comunidades de lingua e cultura galega de Asturias, León e Zamora

Os pasados días 21 e 22 de Decembro celebrouse en Celanova (Ourense) o "I Congreso da Lingua e a Cultura Galega en Asturias, León e Zamora" organizado polo Clube Cultural Adiante.

Entre outras declaracións de carácter reivindicativo, os participantes no Congreso proclaman a sua intención de que este tipo de encontros teñan continuidade no futuro para así avaliar a evolución no proceso de recuperación cultural destas comarcas. Os representantes do Bierzo ofrecéronse a servir de anfitrións nun 2º Congreso, a celebrar na localidade de Vilafranca.

I As comarcas máis occidentais de Asturias, León e Zamora posúen non só unha lingua común á da Galicia administrativa, senón tamén un patrimonio cultural común, como se pode apreciar —entre outros aspectos— na antropoxenia, na arqueoxenia e no dereito consuetudinario. A todos compete que esta identidade cultural sexa respetada e preservada.

II Esiximos da Xunta de Galicia a estricta e inmediata efectividade das previsións do art. 21-2 da Lei de Normalización Lingüística, relativo á protección da lingua falada en territorios limítrofes coa Comunidade Autónoma, na actualidade totalmente indefensos e sometidos ó perigo de transculturización.

III Esiximos das autoridades das Comunidades Autónomas de Asturias e Castela-León o pleno respecto da identidade lingüística e cultura das comarcas occidentais de fala e idiosincrasia galegas, á vez que demandamos que se tomen as medidas necesarias que garantan o exercicio dos dereitos emanados dese patrimonio lingüístico.

IV Reclamamos que nas convocatorias dos organismos da Xunta de Galicia, en especial Consellerías de Educación e de Cultura (concursos escolares, prensa escolar, proxectos de investigación...) se declare expresamente que poden acollerse ás mesmas os centros de ensino, os colectivos socioculturais e as persoas das citadas zonas.

V Reivindicamos que no distrito universitario único de Galicia teñan idénticos dereitos de acceso os estudantes que proceden dos concellos de lingua e cultura galegas do occidente de Asturias, León e Zamora que os procedentes da Galicia administrativa. O mesmo demandamos para o ensino básico e non universitario.

VI Reclamamos da Xunta de Galicia que reforme os programas do ensino básico e medio para incluír neles a realidade xeográfica, lingüística e socio-cultural das citadas zonas da Galicia non administrativa.

VII Reclamamos dos poderes públicos a adopción das medidas necesarias que garantan a plena cobertura da RTVG e da RTVE-G en toda a franxa estremeira con Galicia. Igualmente pedimos que ámbolos Entes Públicos de radiotelevisión establezan unha rede de correspondencias en todas estas comarcas.

VIII Esiximos das diferentes administracións públicas o total respecto pola auténtica toponimia galega destas zonas.

IX Finalmente, queremos deixar claro que a normalización lingüística do Occidente de Asturias, León e Zamora ten que veiculizarse no actual galego común, sen prexuício de que nunha primeira fase, especialmente no ensino, poida aplicarse unha subnorma lingüística que acolla algunhas peculiaridades propias, inexistentes no galego común.

Os participantes no Iº Congreso da Lingua e Cultura galegas en Asturias, León e Zamora manifestámo-la vontade de dar continuidade a estes encontros co fin de facer un seguimento do proceso de normalización lingüística en todo o territorio de fala galega. □

'CELA NON É UN ESCRITOR GALEGO. A MIN FASTÍDIAME PERO NON PERTENCE Á LITERATURA GALEGA PARA NADA E EN NENUNHA MEDIDA'

tuoso e Dante non só iso senón o mellor poeta do mundo.

En qué xenero se instala mellor ou é que cada un responde a unha necesidade de comunicación distinta?

Non entendo a escrita como fragmentada. É un oficio con tantas facetas como xéneros literarios haxa e sempre pensei que había escribir novelas, pero non pensaba traducir e comecei a facer versións ao galego hai máis de vinte anos que traducín un poema de Jacinto Verdaguer e outro de Paul Eluard.

"Galván en Saor" é unha obra de tema artúrico aínda cunha digresión no tempo. Non é redundante o tema artúrico na literatura galega?

Estivo de moda, realmente, pero para min non é novo. Antes de que estivese de moda leía o pouco que se podía conseguir das novelas francesas do ciclo artúrico hai moitos anos. Por outra banda, ao facer esta novela non quería facer unha refeitura do xa contado senón unha historia, que ao meu modo de ver non é propiamente artúrica, senón baseada no mito artúrico, de valor universal, sácanse un personaxe, un ambiente e unhas situacións. O autor é quen peor pode vulgar unha obra pero penso que trata algun tema bastante moderno.

Na sua obra hai unha linguaxe moi rica e culta e o lector non perde nunca o sentido nen o fio da narración, non se tropeza ao ler. Antón Figueroa planteaba no seu "Diglosia e texto" ese problema de comprensión e de emprego da lingua na literatura galega.

O libro de Antón Figueroa fai pensar e asusta Porque é verdade. O problema dunha literatura como a nosa está sempre a cabalo da diglosia e deses problemas. Coido que moitas veces se escribe na Galiza contra o castellano, desde o punto de vista lingüístico, e ese é un problema da puñeta. A lingua é ela, é a que é, se estás escribindo e estás contrapondo o teu idioma contra as estruturas do castellano é un problema. Iso pode que pase hoxe bastante na literatura galega.

Pero pasa máis en autores "restaurados" no uso do galego?

Non necesariamente. Pensaría nun dos escritores cun dos galegos máis fastuosos que se escriben hoxe, que é Xavier Rodríguez Baixerías, que é catalán e non aprendeu o galego como primeira lingua e non se nota nengun deses problemas na sua lingua. Non depende da lingua que se adquiere como primeira, senón que o escritor sexa capaz de centrarse na lingua, incluso como acto de vontade, de instalarse, meterse e pensar desde dentro dela e das suas propias estruturas. Non é fácil de explicar a miña idea.

E ise problema require un esforzo maior, extracriativo se se quer?

Require autocentrarse na propia lingua, require a soberbia ou o orgullo da propia lingua, e unha conciencia da autosuficiencia da propia lingua. Un certo estado mental.

Relacionado con iso en certa maneira, que opina da case inmediata versión e edición en castellano dalguns autores galegos, mesmo a autotradución?

Por min que se traduza o máis rápido posible, a calquera idioma. Non estou moi dacordo coa autotradución pero que te traduzan a calquera lingua está sempre ben. En todo caso as editoriais son as que deben determinar a urxencia desa publicación.

Pero dase o caso de que aos poucos meses dunha obra ser novidade no mercado galego, en galego, xa está á venda no mesmo mercado a versión en español.

Eso é moi, moi desagradábel. Penso que se deba chegar coas editoriais en cuestión a limitar a distribución na Galiza a dúas ou tres librerías en Galicia, pero evitar no posible a coincidencia. Ten sucedido con algunhas obras da literatura infantil, publicadas por editoriais que saen simultaneamente en varias idiomas. E é moi lamentábel que un rapaz vaia ler un texto de Paco Martín en castellano sendo galego.

Co Nóbél de Cela voltou á sua unha vella polémica, cal é o referente fundamental do escritor galego?

A lingua. Cela non é un escritor galego, é un señor galego. Naceu en Padrón, di que é galego, non vive en Galiza pero nunca renegou da sua condición civil de galego, pero escribe en castellano; portanto é un escritor español, que pertence á literatura española. A min fastídiame pero á literatura galega non pertence para nada e en nengunha medida.

O uso de vocabulario galego é un recurso literario moi léxítimo pero iso non o fai escritor galego. Cela escribiu "La Catira" con moitos americanismos e non por iso é un escritor venezolano

'CADA ESCRITOR DEBE ESCRIBER EN FUNCIÓN DA LITERATURA E NON DA DIFUSIÓN DA LITERATURA'

Á hora de escribir ten en conta a asequibilidade da obra? Estou pensando no tema debatido da literatura de quiosque.

Non, absolutamente nada. Escribo como quero. Paréceme lamentábel que alguén se propoña "rebaixar" para facerse asequíbel, paréceme un paternalismo moi lamentábel. O escritor ten que aspirar a que o nivel do lector permita lelo como el quer escribir. Ese lema que dicía "el vulgo es necio, háblémosle en necio" de Lope de Vega, paréceme unha aberración antiliteraria. Que haxa literatura de quiosque paréceme ben, pero pode ser desde a basura de Corín Tellado ou Lafuente Estefanía até magnífica literatura que soporta unha difusión masiva como Stevenson e hai que sacarlle a pucha. E despois hai os términos medios: non podemos comparar a José Mallorquí, que escribía dignamente, con Lafuente, ou a Salgari con Lafuente. Ou a mesma novela de Dumas, que é literatura de quiosque nunha época na que non había quiosques. Pode haber unha literatura de aventuras sen complicacións, que ao autor lle apeteza facer así, e ser moi válida, e pode haber outra que estúpida. Cada escritor debe escribir en función da literatura e non en función da difusión da literatura. □

XURXO S. LOBATO/ARQUIVO

senón o recoñecimento dun traballo.

E é léxítimo ese xeito de "prostitución"?

Se che dan dez mil pesos por cantar un determinado lugar, aínda que non o coñezas, o poema non sae dunha compulsión, sáchea a pé forzado pero pode dicir cousas que sintes. É unha "prostitución" con gosto.

senón o recoñecimento dun traballo.

Neste ano 1989 publicou un poemario "Patria do mar" e saen as traducións do "Cancioneiro" de Petrarca e a primeiros do 1990 a "Divina Comédia" de Dante. Foron obras escollidas a pé feito?

Foi un acto de amor aos poetas que traducín e á lingua. A nosa lingua precisaba desa aportación e para min Petrarca é un poeta fas-

'Sen cambios revolucionarios o noso país está condenado'

No proceso político dos países do Leste europeo, teñen unha gran importancia os procesos de recuperación da identidade nacional. Á luz desa reaparición, como cree que pode repercutir esa onda nun país como o noso na mesma procura de recoñecimento.

Aquí correspondía dicir como Gramsci, son pesimista de infelicidade e optimista de vontade. Realmente a situación véxoa moi negra, tanto que se non hai unha inversión de tendencia na cuestión da lingua dentro de tres ou catro décadas Galiza enteira fala castelán, ou castrapo ou o dialecto que corresponda, e haberá unhas pequenas zonas coma en Irlanda de galego falantes. Agora ben, o mundo móvese e faino máis do que hai uns cantos anos podíamos pensar: a nova revolución que está sucedendo nos países socialistas fainos pensar que o mundo é moi móbil, qe pode dar moitas voltas. Os cambios revolucionarios poden che-

gar ao noso país e sen iso penso que o noso país está condenado a un prazo non moi longo, e pode chegar o momento en que esteña nunha situación sen retorno. Nas aldeas do Morrazo os nenos falan en español, antes era nas cidades só, agora avanzou ás aldeas da costa, e por moito prestixio social que acade a lingua, sen transmisión pérdese. En cada xeneración pérdese unha porcentaxe altísima de galego-falantes. Cando os rapaces a unha certa altura recuperan o galego fanno como segunda lingua e iso é durante unha xeneración, a seguinte xa veremos.

É unha visión desesperada?

É conciencia dunha ameaza. Algunhas veces, non sempre, sintome derrotado pola sensación de estar escribindo nunha lingua morta, nunha lingua que antes de que termine a miña vida —se é dunha lonxitude normal— non haxa quen me lea. Pero ao mesmo tempo sei que é posible o cambio e a esperanza existe. □